

dr hab. Katarzyna Winczek, prof. UJD

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie,

Wydział Sztuki

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Iryny Lavrushko pt. „Czas i przemijanie”

sporządzona w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, zlecona przez Radę Dyscypliny Sztuk Pięknych ASP w Warszawie

Pani Iryna Lavrushko jest absolwentką kilku kierunków, które studiowała w latach 2010-2017 na Ukrainie i w Polsce. Po studiach licencjackich z ekonomii w Instytucie Technologii Społecznych i Informacyjnych w Tarnopolu, rozpoczęła studia na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W 2015 r. uzyskała dyplom licencjata na kierunku malarstwo, a w 2017 r. otrzymała dyplom magistra sztuki, na kierunku grafika, ze specjalnością grafika warsztatowa, pod kierunkiem dr hab. Alicji Snoch-Pawłowskiej. Bezpośrednio po studiach rozpoczęła studia doktoranckie na Wydziale Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. W załączonym do dokumentacji portfolio Pani Lavrushko przedstawia swoje zainteresowania w obszarze grafiki warsztatowej oraz podaje wykaz aktywności artystycznej w latach 2014-2021. Wśród licznych udziałów w wystawach w Polsce i za granicą, należy zauważyć uczestnictwo w międzynarodowych konkursach grafiki. Są to np.:

- Biennale Mini Print Ireland; Biennale Grafiki Szeklerland w Rumunii; cykliczne Międzynarodowe Biennale Miniatur w Laguna Paiva w Argentynie, czy też Międzynarodowe Biennale Miniatury w Częstochowie (2016)
- X Studenckie Biennale Grafiki, Poznań; Konfrontacje Sztuki, Warszawa, (2017)
- Międzynarodowe Biennale Sztuki Miniatur Timisoara, Rumunia; 9. Douro Bienal international de gravura, Portugalia (2018)
- Biennale grafiki w Szeklerland, Rumunia (2020)
- 21th International Print Varna, Bułgaria; International Triennial of Graphic Art Bitola, Macedonia (2021).

To tylko niektóre, wybrane z pośród kilkudziesięciu innych wystaw, o zasięgu międzynarodowym i krajowym. Doktorantka prezentowała swoje prace graficzne, w latach

2014-2021, na 44 wystawach zbiorowych międzynarodowych i na 29 wystawach krajowych. 12 wystaw było o charakterze indywidualnym - grafiki były pokazywane min. w Lublinie, Nałęczowie, w rodzinnych Kopaczyńcach na Ukrainie, w galerii ASP w Warszawie, w Muzeum Grafiki w Tartu w Estonii.

Pani Lavrushko otrzymała kilka nagród i wyróżnień, min.:

- Wyróżnienie Wydziału Artystycznego UMCS za osiągnięcia artystyczne i naukowe (2017)
- III Nagroda w Międzynarodowym Konkursie Artystycznym Pink Bulldozer w Odessie, Ukraina (2018)
- Wyróżnienie w konkursie Fundacji im. T. Kulisiewicza (2019)
- Nagroda w IV edycji Nagród Samorządu Województwa Mazowieckiego (2020)
- Nagroda Specjalna na X Międzynarodowym Triennale Grafiki w Bitola, Macedonia (2021)

Na podkreślenie zasługuje także duże zaangażowanie doktorantki w rokrocznym udziale w ogólnopolskich plenerach i festiwalach kulturalnych organizowanych przez środowisko lubelskich artystów i naukowców, czego przykładem jest Lubelski Festiwal Nauki w 2015 r.

Iryna Lavrushko prowadziła wiele warsztatów plastycznych dla różnych grup odbiorców – dla dzieci i młodzieży (Lublin, 2014-2017), dla studentów (ASP Warszawa, 2020; Uniwersytet w Tartu w Estonii, 2021), dla estońskich artystów plastyków (VII Muhu Print, Muhu, Estonia, 2021). Tematem części warsztatów były autorskie techniki i materiały, wykorzystywane przez artystkę w swojej pracy twórczej; np. sposoby złączenia w technikach druku wklęsłego czy też artystyczny walor procesów korozji.

Udział autorki w międzynarodowych warsztatach i sympozjach graficznych potwierdza zainteresowanie doktorantki naukowymi aspektami twórczości graficznej, a szczególnie uwarunkowaniami technologicznymi istotnymi dla procesu różnorodnych technik wklęsłodrukowych. Iryna Lavrushko pogłębiała swoją wiedzę na temat technik fotopolimerowych w pracowni graficznej w Falun w Szwecji (2015, 2018), oraz brała udział w 9 Międzynarodowym Sympozjum Grafiki Latgale w Daugavpils, na Łotwie (2020).

Na podkreślenie zasługuje prowadzenie pracy edukacyjnej, przekazywanie swoich doświadczeń i otwartość na konfrontację podczas międzynarodowych spotkań i konferencji.

Inspiracją doktorskiego cyklu grafik Pani Iryny Lavrushko jest popadający w ruinę obiekt sakralny – kościół p.w. Wszystkich Świętych w Hodowicy pod Lwowem. Kościół wybudowany w XVIII w., na miejscu wcześniejszego drewnianego, zaprojektowany w stylu lwowskiego

baroku przez Bernarda Meretyna, był bardzo bogato zdobiony – ściany pokrywały iluzjonistyczne malowidła oraz wyposażony był min. w dzieła wybitnego lwowskiego rzeźbiarza Jana Jerzego Pinsla. Od połowy XIX w. kościół był miejscem kultu maryjnego i celem pielgrzymek.¹ Po II wojnie światowej kościół został zamknięty, utworzono w nim magazyn. Część wyposażenia została wywieziona – cudowny obraz i krucyfiks znajdują się obecnie we wrocławskich kościołach, a część rzeźb w Lwowskiej Galerii Obrazów.² W 1974 r. w wyniku pożaru spłonął dach i sklepienia; od tego czasu kościół popada w ruinę. Mieszkańcy Hodowicy dbają o malownicze otoczenie kościoła, popierając starania polskich i ukraińskich instytucji do pozyskania środków na ocenę możliwości odbudowy kościoła. Pozbawione dachu mury świątyni niszczej a pękający i odpadający tynk odsłania ceglana konstrukcję ścian. Natura wchodzi w symbiozę z tym dziełem architektury; tworzy mistyczną scenię wokół ruin, jak i we wnętrzu – trawa porasta posadzkę, rośliny anektują niedostępne szczeliny i pęknięcia, a widok „prawdziwego” nieba i chmur, zastąpił iluzjonistyczne wyobrażenie postaci Wszystkich Świętych na niebiańskich obłokach.

Ruiny dawnej świątyni, lub czasem tylko fundamenty budowli, zapisane w przestrzeni pejzażu, to bardzo częsty widok, szczególnie na terenach, które w wyniku wojen zmieniały swoją terytorialną przynależność. Wraz z ucieczką, wysiedleniem, przesiedleniem, pacyfikacją, czy też eksterminacją ich mieszkańców, w pejzażu dawnych wsi, miasteczek i miast pozostają opuszczone świątynie i nekropolie: kościoły, synagogi, cerkwie, meczety, cmentarze, kirkuty. Pozostałości z dawnego, przedwojennego świata, tak obce w nowej, powojennej rzeczywistości, bardzo często niszczej, są destruowane, rozbierane, zamieniają się w ruinę, powoli zapadają się pod ziemię, zarastają, znikają. Skutki powojennej zawieruchy widoczne są w pejzażu, ale wewnętrznie odczuwane, są stale przeżywane przez ludzi, dawnych mieszkańców, przez całe przyszłe lata. Taki pejzaż niezmiennie zadziwia kolejne pokolenia – „ale jak to w ogóle było możliwe?” i „a dlaczego te stare nagrobki są w krzakach, w środku lasu?”.

Pisząc tą recenzję nie sposób nie odnieść się do obecnej sytuacji w Ukrainie, w Europie. Działania wojenne prowadzone w wyniku napaści Rosji na Ukrainę, codziennie relacjonowane przez media, obrazują ogrom przemocy i zniszczeń. Skala destrukcji miast,

---

¹ <https://kuriergalicyjski.com/kosciol-w-hodowicy-wola-o-pomoc/>

² https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Wszystkich_%C5%9Awi%C4%99tych_w_Hodowicy

pozostałości sprzętu wojskowego, złomu, ruin jest wprost przerażająca. Nie mówiąc już o tragedii ludzi, uciekających cywilów, walczących żołnierzy. Te „skażone krajobrazy”³ (jako miejsca zbrodni: skażone śmiercią, przemocą, zniszczeniem; nie oddziaływaniem broni jądrowej) pozostaną z nami na całe dziesięciolecia, nieodwracalnie zmieniając historię i życie ludzi.

Wracając do tematu pracy doktorskiej - miejsce ruin, które przyciąga, zachwyca i inspiruje wrażliwe osoby, znajduje potem swoje metaforyczne odzwierciedlenie w wielu dziełach wizualnych, literackich, a może i muzycznych. To, co przesądza o sile oddziaływania różnego rodzaju ruin, destrukcji, było już przedmiotem wielu badań naukowych.⁴ Impuls twórczy Pani Iryny nie jest więc odosobnionym przypadkiem, ale potwierdzeniem jej dużej wrażliwości, umiejętności artystycznej eksploracji materialnych pozostałości historycznego budynku, odczytanych w sposób osobisty, refleksyjny, wręcz mistyczny.

Ocena pracy doktorskiej, części teoretycznej i artystycznej.

Rozprawa doktorska mgr Iryny Lavrushko zatytułowana „Czas i przemijanie” składa się z czterech rozdziałów, uzupełnionych wprowadzeniem i podsumowaniem. Kolejno, we wprowadzeniu i rozdziałach autorka omawia problematykę tematu i inspiracji artystycznej swojego dzieła doktorskiego, określa zakres podjętego zagadnienia, odnosi się do roli matrycy w procesie powstawania grafiki, analizuje znaczenie koloru i technik złocenia odbitek na papierze, na koniec przytacza przykłady inspiracji artystycznej. Ostatni rozdział poświęca wybranym artystom, przedstawicielom współczesnej grafiki polskiej. Autorka ceni twórczość Łukasza Koniuszego, Piotra Skowrona, Damiana Idzikowskiego, Marcina Białasa, podkreślając jej znaczenie dla kształtowania swojego doświadczenia artystycznego w technikach graficznych intaglio. Ogólnie, część pisemna pracy doktorskiej nie jest zbyt obszerna, ale w wystarczającym zakresie odpowiada na postawione cele badawcze. Bibliografia zawiera jedynie odnośniki do źródeł internetowych, pomijając literaturę specjalistyczną w zakresie grafiki artystycznej, czy też ogólną literaturę w zakresie sztuki. Jest to zauważalny brak w kontekście prowadzenia pracy naukowej.

---

³ „skażone krajobrazy” w sensie określenia użytego przez M. Pollacka w książce pod takim samym tytułem, Wyd. Czarne, 2014

⁴ D. Majkowska-Szajer, opuszczone.com [w:] Inne przestrzenie, inne miejsca. Mapy i terytoria, red. D. Czaja, Wołowiec 2013, s. 206-223

Głównym celem pracy badawczej jest poszukiwanie wizualnego obrazu, sposobu wyobrażenia pojęcia czasu i jego przemijania. Artystyczną formą odnoszącą się do tych pojęć są powstałe z tej inspiracji grafiki, ukazujące piękno niszczącej materii, bezgłośnie wymowę architektonicznych struktur, stale postępującą destrukcję - w latach minionych wspaniałej - budowli. Środki graficzne wybrane przez doktorantkę okazały się jak najbardziej adekwatne do postawionego zadania badawczego. Warsztat technologiczny druku wklęsłego, praca z metalową matrycą otwierają szerokie możliwości do eksperymentów technicznych i formalnych. Miedziana matryca wielokrotnie trawiona i korodowana pozwala na kreowanie zmieniającego się obrazu, uzyskiwanie różnorodnych odbitek; jest sposobem zapisu upływającego czasu i jego niszczącego działania. Wytrawiacze wchodzące w reakcję z materialem metalu oddają charakter przemian struktury budowli w efekcie oddziaływania żywiołów natury. Zmienność, przekształcanie, niszczenie materii – te zagadnienia autorka eksploruje w swoim graficznym warsztacie. Podkreśla świadomy wybór takiej metody pracy nad graficznym obrazem. Proces eksperymentalnego kształtowania matrycy, a następnie opracowywanie unikatowej odbitki stanowią zasadę twórczej wypowiedzi Iryny Lavrushko. Duże znaczenie ma tu doświadczenie zdobyte podczas pracy przy konserwacji zabytków, szczególnie znajomość technologii złocenia. Prace konserwatorskie przy pozłacaniu ikon zainspirowały autorkę do próby przeniesienia metody złocenia, srebrzenia drewna i metalu na etap kształtowania jednostkowej odbitki na papierze. Sposób kształtowania matrycy, nadanie jej statusu pełnoprawnego obiektu, a także rezygnacja z wykonania nakładu odbitek, na rzecz ich indywidualnej formy – to działania typowe dla współczesnej postawy grafika, artysty. Poruszanie się na granicy dyscyplin, przekraczanie dawniejszych reguł, swoboda i intuicyjność wyznaczają obecne kierunki poszukiwań własnej formy ekspresji i wypowiedzi artysty.

Środki wyrazu plastycznego stosowane przez doktorantkę bazują na przekształconym obrazie fotograficznym oraz na odręcznym rysunku akwafortowym i trawieniu akwatintowym. W tym celu wybrane kadry z fotograficznego archiwum są przeniesione metodą przedruku anastatycznego na powierzchnię metalu i poddane dalszej obróbce w kąpielach trawiących. Matryca jest opracowywana podczas powtarzalnych etapów rysowania, trawienia, nanoszenia płaszczyzn akwatintowych, itp. Obraz graficzny, uzyskany na papierze jest wynikiem wielu zabiegów: nanoszenia podmalówek, wielokrotności odbić, ręcznego barwienia, srebrzenia, złocenia. Kolorystyka grafik ma określone, symboliczne znaczenie.

Podjęcie różnorodnych doświadczeń technicznych i eksperymentalna praca z matrycą otwierają nowe możliwości i dają autorce wiele satysfakcji, co sama podkreśla. W takim podejściu do grafiki można dostrzec malarską wrażliwość artystki, swobodę i kreatywność akceptowalną na każdym etapie powstawania dzieła doktorskiego.

Przesłana dokumentacja części artystycznej pracy doktorskiej zawiera reprodukcje dzieła zatytułowanego „Pod wpływem czasu”. Na całość tej pracy składają się odbitki z dwunastu matryc o rozmiarach 60 x 80. Całkowite wymiary monumentalnego obrazu wynoszą zatem 180 x 320 cm. Praca powstała w technikach: akwaforta, akwatinta, technikach eksperymentalnych i pozłotniczych. Autorka dokumentuje różne warianty zestawień kilku odbitek i na różnym etapie pozłotniczego opracowania. Prace nie są datowane. Niektóre z odbitek, pojedynczych lub w parach, stanowią odrębne dzieła graficzne, dwie z nich nie zostały wykorzystane do wielkoformatowego *panneau*. Wszystkie zamieszczone reprodukcje prac występują pod takim samym tytułem; łączy je jednorodność użytych środków wyrazu, wynikająca z koncepcji obrazowania i wyboru techniki. Powstałe dzieło graficzne jest więc przykładem coraz powszechniejszej we współczesnej sztuce decyzji odrzucenia dotychczasowych reguł i ograniczających schematów.

Pani Lavrushko zastosowała dwojaką perspektywę – perspektywę żabią oraz z pozycji ludzkiej. Wzrok widza spostrzega ogólny stan wnętrza ruin świątyni; błądzi po zniszczonych dekoracjach ścian, sypiących się murach, zatrzymuje się na fragmentach dawnych malowideł, w końcu kieruje się do góry, w stronę nieistniejącego sklepienia. Centralna część grafiki „otwiera się” na przestrzeń nieba, co zostało symbolicznie wyróżnione srebrzystą materią. Wartość kreatywna doktorskich grafik powstała w wyniku zharmonizowania idei i skonstruowania użytych środków wizualnych. Sugestywna, namacalna, zdestruowana materia budowlana, staje się niemal abstrakcyjną, ciemną, graficzną strukturą. Mistyczna przestrzeń nieba lśni, w sensie rzeczywistym i jednocześnie symbolizuje wieczność, przekroczenie ziemskich ograniczeń czasu i miejsca. Jest tajemnicą.

Konkluzja

Recenzja została sporządzona w oparciu o przedstawioną dokumentację pracy doktorskiej. Praca doktorska Pani Iryny Lavrushko świadczy o ogólnym przygotowaniu teoretycznym i umiejętności prowadzenia pracy artystycznej. Porusza ważne, aktualne tematy ochrony i

zachowania dziedzictwa kulturowego w pamięci, jako wartości istotnych dla poczucia tożsamości człowieka. Praca ta nabiera szczególnej wymowy w obecnej sytuacji wojny, toczącej się na terytorium Ukrainy.

Przedstawiona do obrony praca doktorska Pani Iryny Lavrushko pt. „Czas i przemijanie” spełnia wymogi art. 187 Ustawy z dn. 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, stawiane kandydatom do stopnia naukowego doktora. Jej praca doktorska, przygotowana pod opieką promotora, stanowi oryginalne, o interesujących walorach artystycznych dokonanie twórcze. Na podstawie analizy przedstawionej rozprawy doktorskiej oraz dorobku twórczego, wnioskuję o nadanie Pani mgr Irynie Lavrushko stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Częstochowa, 09.04.2022 r.